

De toekomst van de Europese Unie:

De paradox van een kwetsbare koploper

Dames en heren,

Ik ben de Haagsche Courant en Ernst & Young bijzonder erkentelijk voor de mogelijkheid vandaag met u van gedachten te wisselen over de internationale positie van Europa. Er is veel te bespreken, aangezien de wereld buiten Europa in rap tempo verandert. Wij Europeanen zullen die veranderingen aan den lijve ondervinden. En de vraag die ik mij enigszins bezorgd stel is of Europa, en zeker ook Nederland, wel voldoende van die veranderingen is doordrongen om daarop doortastend te kunnen anticiperen.

De globalisering – ofwel de overwinning van informatie, communicatie en technologie op de klassieke obstakels van grens, afstand en tijd - scheidt zowel kansen als risico's. Tegen deze achtergrond is dit vandaag mijn vertrekpunt: alleen wanneer Europa in economisch en technologisch opzicht tot de mondiale koplopers blijft behoren zal ons continent de nodige politieke invloed kunnen uitoefenen ten behoeve van een vreedzame, welvarende en duurzame wereld.

De vraag is dus of een hoogontwikkeld en hardwerkend Europa de voordelen van een wereld zonder grenzen zal genieten en daar ook anderen in zal kunnen laten delen. Of dat een zelfgenoegzaam en zorgeloos Europa vooral de nadelen van de globalisering zal ervaren – en geleidelijk aan zal afzakken tot een groot Madurodam of Legoland.

Het is niet de bedoeling dat u mij aan het eind van deze middag beschouwt als een soort Europese Cassandra. Naast het feit dat de waarschuwingen van deze Trojaanse profetes werden genegeerd, kreeg zij vervolgens nog gelijk ook en kwam de stad Troje ten val.

Nu ben ik van huis uit een optimist. Een halfvol glas is bij mij halfvol en niet halfleeg. Ik geloof niet in de onafwendbaarheid van doemscenario's. Maar ik weet ook dat wanneer Europa de toekomst wil beïnvloeden Europa die toekomst mede vorm zal moeten geven in plaats van het aan anderen over te laten die toekomst voor ons te bepalen. Daarom zou het mij een lief ding waard zijn wanneer wij de tekenen des tijds verstaan en er naar handelen. Ik zal vandaag proberen zowel die tekenen des tijds, zoals zij buiten Europa waarneembaar zijn, alsook een mogelijke Europese reactie daarop te schetsen. Deze schets blijft noodgedwongen ruw en incompleet.

(Scenario's voor Europa)

Dames en heren,

U was voor vanmiddag een terugblik op het Nederlandse EU-Voorzitterschap toegezegd. Deze toezegging zal ik gestand doen door een aantal lessen uit dat voorzitterschap te verbinden aan de koers die Europa zou kunnen volgen om ook in de komende decennia een succesvolle mondiale speler te zijn.

In het meest optimistische scenario is de Europese Unie in de toekomst een vindingrijke economische reus en een geloofwaardige politieke speler, die voor de rest van de wereld een

voorbeeld is.[1] High-tech Europa bedrijft namelijk geen zero-sum machtspolitiek maar is pleitbezorger van wat ik in mijn toespraak aan de Universiteit van Oxford heb aangeduid als “fair play”. [2] Daarbij wendt de Europese Unie haar economische, diplomatieke en militaire instrumenten aan binnen het kader en ter versterking van de internationale rechtsorde. Dat die instrumenten geloofwaardig moeten zijn staat daarbij niet ter discussie.

De transformerende kracht van de Europese fair-play aanpak werkt aanstekelijk. Overal in de wereld, met name ook in Afrika, neemt de regionale samenwerking toe. Internationale netwerken van gelijkgezinde landen pakken kwesties gezamenlijk aan. En zo schept de mensheid mede dankzij de Europese Unie een reële mogelijkheid om de kansen die de globalisering biedt te grijpen en de gevaren af te wenden.

In het pessimistische scenario zakt Europa weg in zelfgenoegzaamheid. Onze kinderen en kleinkinderen zullen omzien in verwondering en zich vertwijfeld afvragen hoe vorige generaties Europeanen het lieten gebeuren - dat de high-tech revolutie aan ons voorbij ging en de economie in het slop raakte, dat het welvaartsniveau drastisch zakte, dat wij voor onze energievoorziening afhankelijk werden van grillige grondstoffenleveranciers buiten Europa en dat de politieke speelruimte voor Europa steeds kleiner werd.

(Opkomst Azië)

Dames en heren,

Wat maakt het nu zo urgent dat de Europese Unie politiek en economisch alle zeilen bijzet? Laat ik nu die ruwe schets geven die ik had beloofd. Wij gaan een wereldreis maken. Wij beginnen in Azië, reizen dan door naar Afrika en komen via de Verenigde Staten vervolgens weer thuis in Europa.

Momenteel denkt iedereen bij het woord “Azië” natuurlijk vooral aan de tsunami. En ik kan mij dat goed voorstellen. Ik ben net terug van een bezoek aan de rampgebieden in Sri Lanka, Atjeh en Thailand. Waren de televisiebeelden al schokkend, de werkelijkheid is verpletterend. Daarom ben ik verheugd dat de Nederlanders in woord en daad hun solidariteit met de slachtoffers tot uitdrukking hebben gebracht.

Vorige week bezocht ik Phi Phi eiland, het u allen bekende, zwaar getroffen toeristenoord in Thailand. Ik kwam daar de gouverneur tegen, die samen met alle horeca-eigenaars om de tafel zat om plannen te maken voor de wederopbouw van de hotels, restaurants en winkeltjes. Hij verzekerde mij dat alles binnen enkele maanden weer op orde zal zijn. En dat het er beter uit zal zien dan ooit te voren. Van de manier waarop de Thai hun zaken voor elkaar hebben, kunnen wij nog heel wat leren. De Thaise tijger herstelt zich dus vliegensvlug van de klap.

Ik hou dan ook nog een heel andere indruk over aan dit recente bezoek – en aan de andere bezoeken die ik de afgelopen tijd aan Azië heb gebracht. Welke Aziatische hoofdstad men ook bezoekt; telkens staan er fonkelnieuwe kantoorkolossen en science parks. Het spelletje “wie heeft het beste, het mooiste het hoogste” is in volle gang. De Petronas Towers in Kuala Lumpur staan binnenkort in de schaduw van een wolkenkrabber in Shanghai, die echter overtroffen zal worden door een nog hoger gebouw in Taiwan. Onder het motto hoog, hoger, hoogst heeft India in Katangi een gebouw van maar liefst 677 meter en 224 verdiepingen gepland. De sfeer van ondernemerschap en geloof in eigen kracht, en in de maakbaarheid van de eigen wereld, hangt overal in Azië bijna voelbaar in de lucht.

De wolkenkrabberwedstrijd staat symbool voor de gigantische economische en welvaartsgroei die de Aziatische landen doormaken. De Aziatische regio produceert nu al 23 procent van het mondiale bbp, en dat percentage loopt op. De Chinese economie — gerekend in dollars — zal binnen enkele jaren de drie grootste Europese economieën voorbijstreven, korte tijd later gevolgd door India.[3]

Kernmacht India, een land met ruim een miljard inwoners, komt razendsnel tot wasdom, met biotechnologie, ICT en de farmaceutische industrie als opvallende hi-tech groeisectoren in de economie. De Indiase universiteiten zorgen voor de benodigde aanwas: zij leveren per jaar meer ingenieurs af dan de Europese universiteiten samen in 10 jaar!

Tijdens de EU-India top in Den Haag, vorig jaar tijdens het Nederlandse voorzitterschap, ondertekenden de regeringsleiders van de Europese Unie en India een strategisch partnerschap. Dit partnerschap biedt gelegenheid voor intensivering van de economische en politieke samenwerking. Het moge duidelijk zijn dat de Europese Unie net zozeer profiteert van dit akkoord als India.

Ook en vooral wat er in China gebeurt is voor Europa van belang, en dat gold dus ook voor de EU-China top in Den Haag vorig jaar. Een Chinese vertegenwoordiger vertelde mij over de snelle vooruitgang in zijn land. Dat deed hij zo enthousiast dat hij zich de volgende opmerking liet ontvallen: “Natuurlijk zijn wij verheugd over de enorme Europese investeringen in China, maar over 20 jaar zullen wij jullie ver voorbij streven, ook met onze investeringen in Europa!”

Is het bluf? Of zal het werkelijk zo snel gaan? Het antwoord hangt grotendeels van Europa zelf af. Wanneer de mooie Europa niet op tijd ontwaakt loopt zij het risico opnieuw te worden ontvoerd, niet door Zeus vermomd als stier, maar door een Aziatische tijger.

Ter relativering het volgende: de opkomst van Azië is op zichzelf goed voor Europa en de rest van de wereld. De beste manier om welvaart voor onszelf veilig te stellen is er voor te zorgen dat zij voor zoveel mogelijk mensen onderdeel is van het dagelijks leven. Of, zoals Francis Bacon eens zei: “Geld is net als mest; het is alleen goed als het wordt verspreid.”

Maar een goede Hollandse koopman voegt daar meteen aan toe: mits je niet zo gul bent dat je zelf niets overhoudt. Een combinatie van Aziatische bedrijvigheid en Europese passiviteit zal onherroepelijk zowel werkgelegenheid als hoogwaardige kennis uit Europa wegzuigen. Dat stemt tot nadenken. Een Chinees gezegde kan daarbij helpen: “alleen inzicht gepaard aan actie leidt tot succes!”

Natuurlijk zal Azië op de langere termijn met vraagstukken als vergrijzing, een hogere vraag naar sociale vangnetten, oplopende kosten in de gezondheidszorg en met milieuproblemen te maken krijgen. Landen als Zuid-Korea en Japan weten tot op zekere hoogte al hoe dat voelt.

Maar laten we onszelf niet alsnog in slaap sussen. De economische groei in de regio als geheel zal de komende decennia onstuimig zijn. Wij zullen dat merken en niet alleen in positieve zin. Neem de gigantische stijging van de vraag naar energie. De wereldwijde vraag naar energie zal tot 2030 met bijna 60 procent stijgen! Tweederde daarvan komt voor rekening van opkomende landen, met name China en India. Gigantische investeringen in de

energiesector – ter waarde van duizenden miljarden euro's - zijn nodig om de wereldwijde behoefte aan energie de komende drie decennia te dekken. Als er iets is dat wij moeten vermijden dan is het wel een mondiale "Great Game" – een strijd om invloedssferen - over grondstoffen, omdat dit de spanningen in de wereld zou verhogen, de spreiding en de groei van welvaart wereldwijd zou afremmen, en het moeilijker zou worden om andere problemen, zoals de strijd tegen terrorisme en klimaatverandering, in gezamenlijkheid aan te pakken.

Welvaartsgroei in Azië confronteert Europa dus met indringende vragen, die niet een-twee-drie van een eenduidig antwoord zijn te voorzien.

(Euro-Aziatische dialoog)

Hoe het ook zij: Europa en Azië moeten de dialoog intensiveren en naar gezamenlijke oplossingen voor gemeenschappelijke uitdagingen zoeken. Wie vreest dat de dialoog voeren per definitie betekent dat Europa afstand zal moeten nemen tot de eigen principes kan gerust zijn. Want juist op dat punt is een interessante les te trekken uit het Nederlandse Voorzitterschap. En dan doel ik op de ASEM-top in Hanoi, waar de EU en de ASEAN-landen elkaar ontmoetten. De ASEAN-landen insisterden dat Birma zou deelnemen, ondanks Europese bezwaren. Wij kozen uiteindelijk voor een compromis waarbij Birma op een lager niveau mocht deelnemen, en waarbij de Europeanen zich het recht voorbehielden hun sanctieregime tegen Birma te verscherpen indien de mensenrechtensituatie niet zou verbeteren. Dat sanctiepakket is vervolgens ook aangescherpt. Bovendien wordt nu ook in de dialoog tussen de ASEAN landen onderling druk op Birma uitgeoefend, met name door Indonesië, Thailand en Singapore.

Ook de EU-China top in Den Haag was in dit opzicht betekenisvol. U kent de Chinese wens dat het EU-wapenembargo tegen China wordt opgeheven. Van Europese zijde is gewezen op het belang van concrete vooruitgang op het terrein van mensenrechten – en op versterking van de EU-gedragscode voor wapenuitvoer – alvorens het wapenembargo kan worden opgeheven. Ook hier is de les dat Europeanen en Aziaten in openheid met elkaar over een breed scala aan onderwerpen van gedachten kunnen en moeten wisselen, ook als daar probleemgevallen tussen zitten. Dat dit alleen goed uitpakt wanneer de Europeanen één lijn trekken is evident, zij het geen automatisme.

(Emancipatie van Afrika)

Wij verlaten Azië voor een bezoek aan Afrika. Ook Afrikaanse leiders willen hun landen opstoten in de vaart der volkeren. Tijdens ons voorzitterschap hebben wij veel topontmoetingen met Afrikaanse leiders gehad. Daarbij is mij duidelijk geworden met welke inzet wordt gewerkt aan de emancipatie van Afrika. De regionale samenwerking tussen de Afrikaanse landen neemt snel toe, met een prominente rol voor de Afrikaanse Unie, de West-Afrikaanse ECOWAS en de Zuidelijk Afrikaanse SADC. De pogingen van met name de Afrikaanse Unie en ECOWAS om zelf oplossingen te vinden voor conflicten op het Afrikaanse continent verdienen de ondersteuning van Europa, waarbij de Afrikanen zelf de agenda bepalen.

Ik vraag mij af of het Westen niet een denkomslag zou moeten maken voor wat betreft de hulp aan Afrika. Wie vooruitgang wil in Afrika, zal zich veel meer dan thans het geval is moeten richten op de verdere ontwikkelingen van de succesvolle en beloftevolle landen. Het voorbeeld van Azië laat zien hoe zelfredzaamheid, aangevuld met doelgerichte steun, de beste

garantie is voor ontwikkeling en emancipatie. Is in het verleden niet teveel geld te ongericht in Afrika besteed om echt verschil te kunnen maken?

Daarom moeten wij ons meer gaan richten op landen die een politieke of economische trekfunctie in hun regio kunnen vervullen. Landen als Zuid-Afrika en Nigeria verdienen steun voor het politieke leiderschap dat zij tonen. Landen als Mozambique of Ghana, waar de privésector de ruimte krijgt om zich te ontplooiën en bureaucratie afneemt, verdienen die steun eveneens. Wanneer het dit soort landen goed gaat, kunnen de burens aanhaken. Dat wij tegelijkertijd oog houden voor de bestrijding van armoede en ziektes als HIV/Aids spreekt vanzelf.

Meer welvaart en meer stabiliteit in Afrika zijn niet alleen goed voor Afrika, maar ook voor Europa. Terugkerend naar het energievraagstuk wijs ik bijvoorbeeld op het feit dat West-Afrika een steeds belangrijker exporteur van olie is en dat wij er dus belang bij hebben dat West-Afrika zich verder stabiliseert en ontwikkelt.

(Zuinig op vrienden)

Dames en heren,

Langzaam tekenen zich dus de eerste contouren af van wat een Europees antwoord zou kunnen zijn op de ontwikkelingen elders in de wereld. Het eerste element is dat wij tot ons door laten dringen wat er werkelijk om ons heen gebeurt. Dat is al een belangrijke stap, want Europa, en het geldt helaas bij tijd en wijle ook voor Nederland, is soms nog te zeer naar binnen gericht. In de tweede plaats is het in ons belang een “Great Game” over olie, gas en andere grondstoffen te vermijden. Dus moeten wij inzetten op fair play. Dat betekent zelf vanuit een positie van economische kracht, politieke eensgezindheid en militaire geloofwaardigheid een eerlijk spel spelen. In de derde plaats is het van belang om stabiliteit te exporteren en economische groei en welvaart zo breed mogelijk te verspreiden, ook naar regio’s waarvan wij in de toekomst afhankelijk zijn voor onze energievoorziening.

Een vierde punt zou zijn dat Europa zuinig moet zijn op zijn vrienden. Wie fair play wil promoten kan niet beginnen vanuit een vooringenomen houding ten opzichte van wie dan ook in de wereld. En al helemaal niet ten opzichte van de Verenigde Staten, met wie ons continent als geen ander verweven is. Hoe graag sommigen ook willen beweren dat Europa en Amerika uit elkaar drijven, de waarheid is dat wij, ondanks de verschillen, niet zonder elkaar kunnen. Het bezoek, vorige week, van Secretary Rice aan Europa heeft nog eens bevestigd dat hierover tussen Amerikaanse en Europese leiders grote eensgezindheid bestaat. Het bezoek volgende week van President Bush zal dit effect nog verder versterken. En ook mijn bezoek aan Washington later deze week zal ik gebruiken om de dialoog te intensiveren.

Daarom is het bij alle aandacht voor de opkomst van Azië goed ook stil te staan bij het economisch belang van de transatlantische relatie. Zo investeerde de VS in 2003 twee en half keer zoveel in Ierland als in China. En in datzelfde jaar investeerde de VS alleen in Nederland al bijna net zoveel als in heel Azië. De Europese investeringen in Texas waren evenveel waard als de totale Amerikaanse investeringen in China en Japan samen. Vandaar ook dat tijdens ons voorzitterschap veel aandacht is besteed aan de ontwikkeling van een “transatlantic marketplace”. Wij willen handelsbarrières verder slechten en regels en standaarden zoveel mogelijk op elkaar afstemmen.

Een verstandige Europese Unie speelt dus in op veranderingen, maar vergeet ondertussen niet om zuinig te zijn op wat zij al aan waardevolle zaken bezit. Het is weinig zinvol om in één deel van de wereld politiek en economisch veel te investeren, wanneer wij de investeringen die wij elders al hebben gepleegd verwaarlozen. In bedrijfseconomische termen heet dat volgens mij kapitaalvernietiging.

(Kwetsbare koploper)

Dames en heren,

Laten wij ons richten op het Europa van de toekomst. Hoe wenden wij het pessimistische scenario af en brengen wij het optimistische scenario dichterbij? Hoe stimuleren wij een wereldwijde groei van welvaart zonder slachtoffer te worden van de keerzijdes van die groei?

Vier gedragsregels heb ik zojuist geschetst. Eén: open ogen houden voor de wereld om ons heen. Twee: “Fair Play” in plaats van “Great Game”. Drie: stabiliteit exporteren. Vier: zuinig zijn op je vrienden. Maar die gedragsregels zullen alleen dan geloofwaardig zijn wanneer zij uitgedragen worden door een Unie die een echte koploper is: beter de solide voortgang van een langlevende schildpad dan de korte sprint van een snelle, angstige haas.

Laat ik mij beperken tot een aantal hoofdzaken, te weten: het intrinsiek gewicht van Europa, de politieke eensgezindheid van de EU-lidstaten, het succes van Europa als kruispunt der beschavingen, de innovatiedrang in onze samenlevingen, en, tot slot, de noodzaak van een energie-omslag.

Intrinsiek gewicht. De Europese Unie zal voldoende intrinsiek gewicht moeten bezitten - demografisch, economisch, politiek en militair - om internationaal een vuist te kunnen maken. Daarom hoop ik dat de Unie zich over twee tot drie decennia zal hebben uitgebreid tot rond de 35 lidstaten. En dat Turkije één van de lidstaten zal zijn. U weet dat tijdens het Nederlandse Voorzitterschap een belangrijke stap in deze richting is gezet, al is een gewonnen set nog geen gewonnen match. Ik hoop ook – het zal Ambassadeur Budd genoeg doen – dat het Verenigd Koninkrijk lid zal zijn gebleven.

Dit zou betekenen dat de Unie tegen die tijd meer dan 500 miljoen inwoners heeft, dat de Unie zich in cultureel opzicht het kruispunt der beschavingen mag noemen, en dat hiermee in omvang een van de belangrijkste economische ruimtes ter wereld is geschapen. Daartoe zullen wij de komende jaren de interne markt moeten uitbouwen en vervolmaken. Het betekent ook dat wij het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid drastisch moeten hervormen om geld vrij te maken voor andere belangrijke zaken. In sociaal-economisch opzicht zullen de EU-lidstaten de vergrijzingsproblematiek goed moeten managen - door grondige aanpassing van de sociale stelsels, door flexibeler arbeidsmarkten, door modernisering van de pensioenstelsels en door intelligente immigratiepolitiek.

Intrinsiek gewicht houdt ook in dat de EU beschikt over de instrumenten om internationale verantwoordelijkheid te kunnen dragen. Europa moet in de toekomst zijn economische en diplomatieke soft power blijven koesteren, maar tevens haar militaire hard power mogelijkheden vergroten. Dit betekent adequate financiering van de defensiebegrotingen, de onderlinge synergie vergroten en zo compatibel mogelijk blijven met de strijdkrachten van de VS.

Politieke eensgezindheid. In haar externe beleid moet de Europese Unie de komende decennia een hechte eenheid gaan vormen, of zij zal geen echte speler zijn. Natuurlijk behoudt elke lidstaat zijn eigen stem. Maar een Europese minister van buitenlandse zaken vormt als een dirigent het koor der individuele lidstaten om tot een harmonisch geheel. Dat de stemmen van de grootste lidstaten af en toe boven de anderen uit te horen zijn nemen wij voor lief, mits zij niet vals zingen. Op papier boeken wij op dit punt vooruitgang - zo is de Europese minister van Buitenlandse Zaken opgenomen in de nieuwe grondwet. In de praktijk blijkt de afweging tussen nationaal solisme en Europese meerstemmigheid telkens weer een delicate zaak.

Kruispunt der beschavingen. Europa moet er voor zorgen dat zij in de ogen van zowel de Europese burgers als de Arabisch-Islamitische landen een waar kruispunt der beschavingen is. De Europese Unie moet hard maken dat zij een waardengemeenschap is, die ieder zijn religieuze overtuiging en culturele eigenheid gunt. Hetgeen iets anders is dan terroristen hun gang laten gaan. Tijdens ons Voorzitterschap is in een overleg tussen de EU en landen uit Noord-Afrika en het Midden Oosten besloten in Alexandrië de Anna Lindh stichting te vestigen, die als taak de bevordering van de dialoog tussen culturen en beschavingen heeft meegekregen. Laat dit een bescheiden, maar belangrijke bijdrage zijn aan wederzijds begrip tussen Europa en de Arabisch-Islamitische wereld.

Innovatiedrang. Volgens een recent rapport van de Amerikaanse National Intelligence Council zullen met name die landen en groepen de vruchten van de globalisering plukken die gebruik maken van de nieuwste technologieën.[4] Wil Europa tot de haves behoren in plaats van tot de have nots, dan zullen wij de komende decennia ruimhartig moeten investeren in kennis en hoogwaardige technologie. Met name op het gebied van Research and Development is Europa kwetsbaar – en is ook Nederland kwetsbaar. Zo waarschuwen diverse rapporten dat wij dreigen te veranderen van een High-tech Holland in een low-tech Neder- of laagland.[5] Nederland levert bijvoorbeeld van alle OESO-landen zo'n beetje het laagste aantal bèta-studenten af. Als wij deze trend niet keren zal het gebrek aan jonge hoogopgeleiden ons land vanzelf tot achterblijver maken.

Wij zullen geld moeten vrijmaken voor investeringen in kennis en ons onderwijs de nodige impulsen moeten geven. Wij moeten kennisregio's versterken en daarbij de Europese binnengrenzen negeren. Een mooi voorbeeld is de kennis-as Eindhoven - Leuven - Aken. Als wij op tijd de nodige investeringen doen, heeft Europa de mogelijkheid in sectoren als nanotechnologie, biotechnologie, duurzame energie, voeding, micro-electronica en watertechnologie tot de wereldtop te blijven behoren.

Tot slot: De noodzaak van een energie-omslag. Dames en heren, alles wijst erop dat wij de komende decennia gebruik zullen blijven maken van aardgas, olie, kolen. Naarmate de Noorse en Britse olievoorraden en de Nederlandse gasbel slinken, wordt Europa echter steeds afhankelijker van anderen voor zijn energiebehoefte. Voor een land als Nederland betekent dit verminderde energiezekerheid, maar ook een einde aan de miljardenmeevallers voor onze schatkist.

Bij ongewijzigd beleid, zo voorspelt de World Energy Outlook 2004 van het Internationaal Energie Agentschap, zal de wereldwijde uitstoot van Co2 bovendien exponentieel stijgen.

Het moge duidelijk zijn dat wij Europeanen tegenmaatregelen moeten nemen. Wij moeten veel zuiniger worden. De nieuwe plasma-televisieschermen, bijvoorbeeld, zorgen in Nederland voor gemiddeld een vijfde van de electriciteitsrekening van huishoudens. En dit

terwijl veel zuiniger ontwerpen beschikbaar zijn! Die worden echter om commerciële redenen niet op de markt gebracht.

Waar de technische kennis in huis is, zal strakke normstelling door overheden de producenten moeten stimuleren – desnoods dwingen - om energie-zuinige producten op de markt te brengen. Iets dergelijks geldt ook voor het brandstofverbruik door auto's. Wij zullen door regelgeving de markt moeten blijven verplichten steeds zuiniger en schoner auto's te produceren.

Naast zuiniger zijn, zullen wij in Europa onze energie-portfolio moeten uitbreiden. Dit betekent meer zonne-energie, meer windenergie, maar ook de mogelijkheid van schone kernenergie openhouden. Daarnaast en vooral betekent het zo snel mogelijk ontwikkelen van toepasbare waterstoftechnieken. Het is moeilijk te voorspellen wanneer de doorbraak zal komen, maar dat die doorbraak er moet komen – en liever vroeg dan laat - is een ding dat zeker is.

(Conclusie)

Dames en heren,

Ik heb voor u vandaag een Europese paradox geschetst: Deze schijnbare tegenstelling bestaat erin dat Europa in potentie een succesvolle economische en politieke speler op het wereldtoneel is, maar dat het allerm minst zeker is of Europa haar potentiële rol op termijn waar zal kunnen of willen maken. Europa ontwikkelt zich weliswaar snel, maar wellicht niet snel genoeg om de ontwikkelingen elders in de wereld bij te kunnen benen.

Een ander element van de paradox is dat economische groei en toenemend politiek zelfbewustzijn elders in de wereld – en dan denk ik in de eerste plaats aan Azië - in de kern goed is voor Europa, maar tegelijkertijd ook aanzienlijke politieke, economische en milieurisico's met zich mee brengt. En dat wij die risico's slechts dan enigszins zullen kunnen beïnvloeden als Europa zelf zowel economisch, politiek als militair deel blijft uitmaken van de mondiale voorhoede.

Wij moeten ervoor zorgen dat Europa niet in deze paradox gevangen blijft, maar daadwerkelijk een mondiale koploper is en blijft. Daarvoor is een eerste vereiste dat wij onze zelfgenoegzaamheid afleggen. Wij zullen het geloof in eigen kunnen, het ondernemerschap en de innovatieve talenten van onze samenlevingen nieuw leven in moeten blazen. Alleen een high-tech en hardwerkend Europa zal de vruchten van de globalisering kunnen plukken en alleen een eensgezind Europa zal zijn economische kracht in politieke invloed kunnen vertalen.

Hoe overweldigend de uitdagingen ook lijken, van een onafwendbaar doemscenario is geen sprake. Daarom geef ik het laatste woord niet aan de Trojaanse Cassandra, maar aan de Romein Seneca. Een van zijn wijsheden parafraserend, zeg ik: niet omdat de dingen makkelijk zijn durven wij, maar omdat wij durven zijn zij makkelijk.

Ik dank u.

[1] Voor dergelijke optimistische scenario's, zie: Timothy Garton Ash, *Free World: Why a Crisis of the West Reveals the Opportunity of our Time* (Allen Lane, 2004); Robert Cooper, *The Breaking of Nations: Order and Chaos in the Twenty-First Century* (London: Atlantic Books, 2003); Jeremy Rifkin, *The European Dream: How Europe's Vision of the Future is Quietly Eclipsing the American Dream* (New York: Tarcher/Penguin, 2004); T.R. Reid, *The United States of Europe: the new superpower and the end of American supremacy* (Penguin, 2004)

[2] Bernard Bot, "Great Game or European Fair Play", St. Antony's College, University of Oxford, 1 december 2004 (www.minbuza.nl/actueel)

[3] Zie o.a. "Dreaming with BRIC's: The path to 2050", Global Economics Paper 99, Goldman Sachs, oktober 2003.

[4] "Mapping the Global Future", Report of the National Intelligence Council's 2020 Project based on Consultations with non-governmental experts around the world. National Intelligence Council, December 2004

[5] Zie o.a.: CBS: *Nederland langs de Europese meetlat*, 2004; Het Nederlands Observatorium van Wetenschap en Technologie: *Wetenschaps- en Technologie-indicatoren*, 2003.